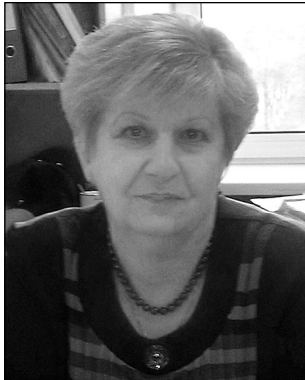

Питання наступності між дошкільною та початковою ланками освіти в контексті реалізації завдань Броварського НВО як Школи життєвого успіху

Марія СПИЧАК,

практичний психолог-методист, практичний психолог
Центру розвитку дитини

Вступ до школи – найважливіший і водночас найскладніший етап життя дитини, що характеризується суттєвою зміною динамічного стереотипу, який склався в дошкільний період. Зміни відбуваються також у діяльності, соціальній позиції, ставленні дітей до самих себе. Усе це зумовлює поступове засвоєння ролі учнів, що орієнтує на виконання самостійних і колективних робіт, самоконтроль та оцінювання.

У молодшому шкільному віці вся життєдіяльність дітей в межах школи відбувається переважно на тлі розгорнутої навчальної діяльності. Під час навчання діти набувають організаційних, логіко-мовленневих, пізнавальних і контрольних-оціночних умінь та навичок; збагачують особистісний досвід культури поведінки у соціальному і природному оточенні. Водночас, на думку дослідників, першокласники переживають сильні емоції та почуття у зв'язку зі зміною звичного соціального оточення, досягненнями успіхів у навчанні, відносинами з учителями та однолітками. Також щоденні навчальні заняття в школі, різке зниження рухової активності, значне статичне напруження, нові обов'язки і дотримання дисципліни є для учня першого класу великим навантаженням.

Державна політика у сфері виховання передбачає особистісно орієнтований підхід до дитини, спрямований на розширення можливості усвідомленого вибору життєвого шляху, де пріоритетним визначається забезпечення сприятливих умов для повноцінної життєдіяльності дошкільника та реалізації ним свого природного потенціалу [2]. Зміст початкової загальної освіти окреслено у Державному стандарті початкової загальної освіти, який орієнтує на всебічний розвиток та виховання особистості шляхом формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленневих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, основ здорового способу життя [4].

Наукові основи проблеми розкрито в дослідженнях Л.С.Виготського, Г.С. Костюка, О.В. Запорожця, Д.Б. Ельконіна, В.О. Сухомлинського, О.В. Скрипченка, О.Я. Савченко та ін. Психологічний зміст переходу дошкільника до статусу школяра проаналізувала Л.І. Божович. Дослідниця зазначає, що зі вступом дитини до школи перебудовується весь хід її життя, наголошує, що «перехід від дошкільного дитинства характеризується вирішальною зміною місця дитини в системі доступних їй соціальних взаємин і всього її способу життя» [1].

Отже, зі вступом до школи основні зміни відбуваються у внутрішній позиції дитини. Однак для того, щоб у неї з'явилася внутрішня позиція школяра, необхідна наявність певного ступеня готовності до шкільного навчання. На кінець дошкільного віку в дитини формуються якості особистості, які становлять необхідну передумову її безстресового переходу до періоду шкільного дитинства [3].

Актуальність проблеми забезпечення наступності у роботі дошкільного навчального закладу і школи першого ступеня зумовлена не лише рівнем розвитку суспільства, а й потребою соціалізації дітей дошкільного віку в умовах зростаючих темпів впровадження інноваційних освітніх технологій у навчально-виховний процес.

Наступність розуміємо як неперевний, послідовний процес переходу від однієї ланки освіти до іншої, що забезпечує плавність зміни змісту, форм та методів роботи. Перебування дитини у дошкільному навчальному закладі не повинно зводитися лише до змістової частини підготовки до навчання. Науковці в галузі практичної психології стверджують, що в дошкільному віці закладаються і формуються найважливіші риси майбутньої особистості; мотивація на подальше навчання, пізнання себе і

навколишньої дійсності є важливими чинниками майбутніх досягнень у школі. Коли йдеться про наступність, очевидно, що постає проблема адаптації дитини до шкільного соціуму, пов'язана зі зміною форм і методів навчання та виховання.

Поняття «адаптація» – ключове у дослідженні живого організму, оскільки саме механізми адаптації, вироблені в результаті тривалої еволюції, забезпечують можливість існування в мінливих умовах середовища. Термін «шкільна адаптація» використовується для опису різних проблем і труднощів, що виникають у школі.

Адаптація (від лат. *adapto* – пристосовую) – центральне поняття біології. Цей термін широко застосовується як теоретичне поняття в психології. Адаптація – динамічний процес, що вважається успішним, коли в системі організм–середовище постають значні зміни, що забезпечують формування нового гомеостатичного стану, який дає змогу досягти максимальної ефективності фізіологічних функцій і поведінкових реакцій. Оскільки організм і середовище перебувають не в статичній, а в динамічній рівновазі, їх співвідношення змінюється постійно, як і процес адаптації. Безпосередньо у цьому процесі неабияку роль відводиться психічній адаптації.

Психічна адаптація – процес взаємодії особистості із середовищем, за якого особистість повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію зв'язуючих компонентів. При цьому не втратити адекватну форму поведінки, яка не повинна перешкоджати можливості задоволення іншої основної потреби.

З психологічного погляду, врахування особливостей темпераменту є основою успішної адаптації дитини-дошкільника до умов навчання у школі. Тому практикам необхідно врахувати такі чинники, як: саморегуляція, чуттєвий поріг, рівень активності, рівень пристосовуваності, гнучкості, наполегливості, інтенсивності, світосприйняття тощо. Врахування цих складових дасть змогу надалі відпрацювати механізм роботи з деякими категоріями дезадаптованих дітей та дітей з особливими освітніми потребами [4]. Не кожна шестирічна дитина може свідомо перебудувати своє сприйняття, досвід, уміння та навички до вимог школи. Вчителю дуже важливо побачити, врахувати і скоординувати діяльність кожного учня. Адже у школі суттєво збільшується кількість предметів та навантаження. Сама структура навчально-виховного процесу вимагає від шестирічних дітей свідомого ставлення до постійних змін, на відміну від їх попередньої діяльності. Отже, наявність в учня позитивної навчальної мотивації є основою ефективності освітнього процесу.

Зазначимо, мотивація – це сукупність складних, багаторівневих, неоднорідних спонукань, що зумовлюють той чи інший вчинок. Найважливішою складовою мотиваційної сфери людини є мотив. Мотив учіння – це усвідомлена потреба учня

здійснювати організовану навчально-пізнавальну діяльність [6]. Дошкільний і молодший шкільний вік сенситивні до впливів дорослих та у формуванні відповідного виду діяльності. У зв'язку з новою позицією школяра дитина дуже чутлива до оцінок дорослих, намагається підтримувати з ними позитивні стосунки, виконувати необхідні вимоги і правила, організовувати свою поведінку. На початку шкільного навчання нова діяльність приваблює дитину своєю зовнішньою стороною. Тому завдання вчителя – використати первинну зацікавленість дитини і поступово формувати в неї внутрішню, усталену мотивацію, без якої неможлива навчальна діяльність.

На завершення навчання у початковій школі в сучасних школярів має домінувати внутрішня мотивація. Її показниками можуть бути наявність пізнавальних потреб та інтересів, схильність до внутрішнього контролю, прагнення самостійно долати навчальні труднощі [7].

У Центрі розвитку дитини БНВО здійснюється розвивальна робота на основі індивідуального підходу, з урахуванням зони найближчого розвитку конкретної дитини. Під час навчання і виховання спираємося на досягнутий рівень розвитку дітей: у жодному разі не вважаємо неповноцінним той рівень, який із певних причин не відповідає віковим стандартам. Ще до навчання в школі намагаємося сформувати позитивне ставлення дитини до навчання.

Систематично здійснюється робота щодо забезпечення наступності та передумов адаптації шляхом проведення корекційно-розвивальної роботи та консультування батьків, дітей, педагогічних працівників. Оскільки така робота має бути плановою, важливо визначити основні напрями діяльності психологічної служби та врахувати особливості формування навичок навчальної діяльності шестирічних дітей. Виокремлюються такі етапи роботи:

- систематичне оновлення науково-методичної інформації з питань забезпечення наступності у роботі дошкільного навчального закладу та школи, адаптації дітей до шкільних умов;

- створення банку даних щодо відповідних діагностичних методик;

- наявність та оновлення корекційно-розвивальних програм:

- а) ігри для індивідуальної роботи з дітьми;

- б) матеріали інтерактивних форм роботи з педагогічним колективом;

- в) матеріали для роботи з батьками.

На початку навчального року педагоги для себе та батьків визначають чіткі орієнтири розвитку певних умінь майбутніх школярів: самостійності щодо організації ігрової діяльності, вміння діяти відповідно до вказівок дорослого, аналізувати запропонований зразок, мати розвинену мову і мислення, володіти навичками мовного спілкування, мати розвинену дрібну моторику та наявне бажання навчатися в школі.

Отже, після визначених напрямів наступності у діяльності дошкільного відділу і школи першого ступеня, продовжуємо роботу, використовуючи такі методи і прийоми, як:

- надання фахових рекомендацій психологом Центру розвитку дитини практичному психологу школи щодо успішної адаптації конкретного вихованця до нових умов навчання;
- організація взаємовідвідування освітнього процесу;
- проведення екскурсій до загальноосвітнього навчального закладу;
- організація і проведення семінарів, тренінгів з учителями школи першого ступеня щодо ознайомлення їх із програмами для дітей старшого дошкільного віку;
- проведення Днів відкритих дверей, відкритих для батьків переглядів занять та уроків;
- участь шкільного психолога під час проведення корекційно-розвивальних занять психологом Центру розвитку дитини;
- функціонування лекторію для батьків «Майбутні школярі»;
- проведення батьківських зборів з питань готовності дітей до навчання.

Успішним процес наступності й адаптації вважається за умов виконання вимог Державного стандарту початкової освіти, якщо дитина:

- уміє слухати й виконувати вказівки дорослого;
- уміє правильно тримати олівець, писати й малювати за зразком;
- знає назви свійських і диких тварин, птахів, дерев, квітів та інших рослин, предметів довкілля;
- уміє працювати пензликом і фарбами;
- може самостійно займатися копіткою роботою впродовж 15–20 хвилин;
- уміє лічити від 1 до 10 й від 10 до 1;
- може назвати групу предметів одним словом;
- легко описує малюнок, складає невелику розповідь з п'яти речень;
- може сама себе обслуговувати: застібати гудзики, зав'язувати шнурки тощо;
- уміє читати по складах, а можливо, й цілими словами;
- уміє розв'язувати прості приклади;
- уміє використовувати ножиці та клей, робити аплікації;
- уміє гратися та спілкуватися з однолітками, знає правила культурної поведінки;
- не соромиться у присутності сторонніх людей;
- може вчити вірші напам'ять.

Плануючи проведення спільних заходів для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів та Центру розвитку дитини, враховуємо такі аспекти взаємодії, як: інформаційно-просвітницький, практичний, методичний. Інформаційно-просвітницький аспект взаємодії передбачає ознайомлення педагогів з явищем перспективності та наступності, завданнями здійснення наступності у навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку,

шляхами їх реалізації. Перспективність взаємодії Центру розвитку дитини із загальноосвітнім навчальним закладом розглядаємо як визначення пріоритетних ліній підготовки дітей дошкільного віку до шкільного життя, що максимально мають враховувати потреби початкової школи щодо готовності кожної дитини до оволодіння новою, провідною у молодшому шкільному віці навчальною діяльністю. Наступність передбачає врахування того рівня розвитку кожної дитини, з яким вона прийшла до школи, опору на нього, що забезпечує органічне, природне продовження розвитку, виховання та навчання, започаткованих у дошкільному періоді життя дитини, і створює умови для успішного переходу з однієї ланки освіти до іншої. Практичний аспект взаємодії колективів загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів виявляється, з одного боку, у попередньому ознайомленні вчителів зі своїми майбутніми учнями, а з другого – у кураторстві вихователями своїх колишніх вихованців-першокласників. Методичний аспект взаємодії передбачає знання педагогів змісту, методів та форм освітньої роботи у дошкільних навчальних закладах та початковій школі. Взаємодія дітей молодшого шкільного та старшого дошкільного віку передбачає проведення різних спільних заходів, під час яких вони мають можливість не лише ознайомитися з приміщеннями навчального закладу, умовами перебування, навчання, а й познайомитися одне з одним, поспілкуватися. Усі форми взаємодії педагогів та батьків мають бути підпорядковані єдиній меті – забезпечити оптимальні умови для розвитку кожної дитини як у навчальних закладах, так і вдома.

На думку фахівців (З.Борисова, О.Киричук, Д.Ніколенко, І.Радомська, Г.Сухарь), ефективний психолого-педагогічний супровід майбутніх першокласників передбачає узгодження основних компонентів освітньо-виховного процесу дошкільного закладу та школи, а саме: узгодження завдань і змісту програмного матеріалу; узгодження методів, організаційних форм, кінцевих результатів діяльності дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного віку; організація спільних форм діяльності дошкільників і учнів; готовність педагогів до забезпечення наступності.

Психологічна служба Центру розвитку дитини гарантує організацію ефективного психологічного супроводу дитини з перших днів перебування її в навчальному закладі, що значно прискорює процес адаптації до шкільного життя та забезпечує створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку в ситуаціях шкільної взаємодії. Отже, *психологічний супровід* – комплексна діяльність практичного психолога, спрямована на створення системи соціально-психологічних умов, що забезпечують успішне навчання кожної дитини в конкретному шкільному оточенні. Вона передбачає три обов'язкові взаємопов'язані компоненти:

1. Систематичне дослідження психолого-педагогічного статусу дитини (тобто відповідність, з одного боку, тих вимог, які ставить перед дитиною школа, а з другого – особливостей розвитку школяра) та динаміки її психічного розвитку в процесі шкільного навчання.

2. Створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості учнів та їх успішного навчання.

3. Створення спеціальних соціально-психологічних умов для надання допомоги дітям, які мають проблеми в розвитку та навчанні [3].

Діагностична діяльність практичного психолога Центру розвитку дитини, який працює в рамках моделі супроводу, спрямована на виявлення найважливіших особливостей діяльності, поведінки та психічного стану дитини, що мають бути враховані під час психологічного та педагогічного супроводу. На практиці це реалізується за допомогою проведення діагностичних мінімумів – комплексу методик, на основі яких вивчається питання, актуальне для певного вікового періоду в межах визначеної паралелі.

Реалізація наступності в роботі школи та дитячого садка дасть змогу не лише підготувати дітей, а й забезпечить процес цілісної педагогічної діяльності, сприятиме розкриттю творчого потенціалу всіх учасників навчально-виховного процесу.

Отже, вирішення проблеми наступності, на думку С.Максименка, можливе лише за умови тісної співпраці школи і дитячого садка. Лише такий підхід може надати педагогічному процесу цілісний, послідовний і перспективний характер, лише тоді дві початкові ланки освіти будуть діяти не ізольовано одна від одної, а в тісному взаємозв'язку [5].

У Центрі розвитку дитини забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою освітою дає змогу створити простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання та навчання старших дошкільників і молодших школярів. Саме тому сучасні тенденції розвитку дошкільної і початкової ланок освіти мають багато спільного, зокрема передбачають орієнтацію на врахування особливостей дитини, створення сприятливих умов для формування в неї належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, розвитку нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів.

Література

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович / под ред. Д.И. Фельдштейн. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
2. Бушуєва Н. Шестирічки: формування повноцінної навчальної мотивації / Н.Бушуєва // Дошкільне виховання. – 2002. – №9. – С. 4–13.

3. Крайнова Л. До проблеми наступності між дошкільним навчальним закладом і школою / Любов Крайнова // Дошкільна освіта. – 2010. – №1 (27). – С. 11–17.

4. Максименко С. Адаптація дитини до шкільного життя / С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – С. 109–110.

5. Максименко С. Розвиток пізнавальних процесів дитини / С.Максименко, В.Маценко, О.Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.

6. Розвиток позитивної навчальної мотивації учнів у системі креативної освіти. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/1470/91454/sitepage_60/files/motivaciya.doc

7. Терлецька Л.Г. Психологія дитинства: практикум: навч. посіб. / Л.Г. Терлецька. – К.: Главник, 2006. – С. 137–144.

Анотації

Марія СПИЧАК

Питання наступності між дошкільною та початковою ланками освіти в контексті реалізації завдань Броварського НВО як Школи життєвого успіху

У статті розкрито зміст понять «особистісно орієнтований підхід», «адаптація», «навчальна мотивація». Розглянуто основні аспекти роботи практичного психолога з дітьми та педагогічними працівниками у Броварському навчально-виховному об'єднанні для реалізації моделі Школи життєвого успіху.

Ключові слова: наступність, мотивація, адаптація, супровід.

Марія СПИЧАК

Вопросы преемственности между дошкольным и начальным звеньями образования в контексте реализации заданий Броварского УВО как Школы жизненного успеха

В статье раскрыто смысл понятий «личностно-ориентированный подход», «адаптация», «учебная мотивация». Рассмотрены основные аспекты работы практического психолога с детьми и педагогическими работниками в Броварском учебно-воспитательном объединении для реализации модели Школы жизненного успеха.

Ключевые слова: преемственность, мотивация, адаптация, сопровождение.

Mariya SPYCHAK

Providing continuity in the kindergarten and school first degree in the context of realization tasks of Brovary educational association as school success in life

The article reveals the meaning of «person-oriented approach», «adaptation», «learning motivation». Outlines the aspects of practical psychologist with children and teachers in Brovary educational association for implementation of the model «school success in life».

Keywords: continuity, motivation, adaptation, support.